

Rok 1989

<https://rok1989.pl/r89/czechoslowacja/historia/8588,Czechoslowacja-Czechoslowacka-Republika-Socjalistyczna.html>
2020-04-05, 17:45

Czechosłowacja – Czechosłowacka Republika Socjalistyczna

Czechosłowacja pod koniec lat 80. znajdowała się wciąż w cieniu wydarzeń 1968 roku. Wielkie nadzieje Praskiej Wiosny zdławiły czołgi państw Układu Warszawskiego.

Początkowy powszechny opór załamał się, a coraz większe sukcesy odnosiła polityka „normalizacji”, czyli przywracania kontroli partii komunistycznej nad wszystkimi dziedzinami życia. Przyniosła ona masowe czystki i represje, dziesiątki tysięcy osób opuściły kraj. Na początku lat 70. władze zaproponowały społeczeństwu swoistą umowę – w zamian za stosunkowo wysoki poziom życia wyrzeczenie się marzeń o wolności.

Atmosferę marazmu i zniechęcenia próbowała przełamać stosunkowo nieliczna grupa opozycjonistów. Ogłoszoną w styczniu 1977 roku deklarację Karty 77 podpisały jednak jedynie 242 osoby, zaś do końca istnienia systemu komunistycznego na taki krok zdecydowało się łącznie 1898 osób. Społeczeństwo pozostawało obojętne także wobec nasilających się represji,

kiedy na przełomie lat 70. i 80. wielu opozycjonistów trafiło do więzień a innych bezprawnymi metodami zmuszano do emigracji.

Z entuzjazmem działacze Karty 77 i VONS (Komitetu Obrony niesprawiedliwie prześladowanych) przyjęli wydarzenia w Polsce i powstanie „Solidarności”. Wynikał on także z bliskich kontaktów opozycjonistów z obu krajów, którzy w 1978 roku zdołali się spotkać na górskim szlaku biegnącym wzdłuż granicy. Nastrojów tych nie podzielała jednak większość Czechów i Słowaków. Wprowadzenie stanu wojennego w Polsce powitano pojedynczymi protestami.

Ożywienie działań opozycyjnych przyniósł dopiero 1988 rok. Powstały wówczas nowe grupy, między innymi „Czeskie dzieci”, Inicjatywa Demokratyczna, Czechosłowacki Komitet Helsiński, Ruch na rzecz Wolności Obywatelskiej, Klub na rzecz Socjalistycznej Przebudowy „Odnowa”, Niezależne Stowarzyszenie pokojowe – Inicjatywa na rzecz Demilitaryzacji Społeczeństwa, Pokojowy Klub im. Johna Lennona. Skupiały one różnorodne środowiska, łączyła je chęć przełamania marazmu i ożywienia społeczeństwa. Optymizmem napawały sygnały napływające z Polski i Węgier.

Większość tych inicjatyw powstawała i działała w czeskiej części państwa. Na Słowacji opozycja była znacznie słabsza, działały natomiast silne struktury podziemnego Kościoła katolickiego. Jego aktywiści wezwali mieszkańców Bratysławy do udziału w pierwszej od lat milczącej manifestacji na rzecz swobód religijnych. 25 marca 1988 roku kilka tysięcy osób zebrało się w

centrum miasta, trzymając w rękach zapalone świece i modląc się.

Do kolejnych manifestacji, tym razem w Pradze, doszło w 20. rocznicę inwazji wojsk Układu Warszawskiego 21 sierpnia i w dniu przedwojennego święta narodowego Czechosłowacji - 28 października. Wszystkie te manifestacje brutalnie rozpraszano, setki osób zatrzymano.

W styczniu 1989 roku przypadała 20 rocznica śmierci Jana Palacha, który dokonał samospalenia w proteście przeciwko zdławieniu Praskiej Wiosny i przeciwko narastającej apatii społeczeństwa. Na wezwanie opozycji tysiące mieszkańców Pragi wyszło na ulice, wielodniowe manifestacje nazwano „tygodniem Palacha” (15-21 stycznia). Organizatorów demonstracji skazano na kary kilku miesięcy więzienia, w odpowiedzi kilkaset osób ze środowisk kulturalnych podpisało się pod otwartym protestem.

Wciąż jednak nie następował przełom w nastrojach społecznych. Opracowaną przez Kartę 77 petycję „Kilka zdań” podpisało co prawda w ciągu kilku miesięcy 40 tysięcy osób, jednak manifestacje 21 sierpnia i 28 października nie przybrały szerszego wymiaru, niż rok wcześniej. Wydawało się, że mimo zachodzących zmian w Polsce i na Węgrzech, a także rozpoczęcia pokojowej rewolucji w NRD, system komunistyczny w Czechosłowacji utrzymywał stabilność.

W początkach listopada działacze założonej w 1981 roku Solidarności Polsko-Czechosłowackiej

zorganizowali we Wrocławiu Przegląd Czechosłowackiej Kultury Niezależnej. Tysiące młodych Czechów mogły spotkać się z zakazanymi w kraju emigracyjnymi artystami. Przede wszystkim jednak mogli posmakować wolności, którą ich rodzice poznali w 1968 roku. Vaclav Havel stwierdził po latach, iż przegląd ten był „uwerturą do aksamitnej rewolucji”.

Rozpoczęła się ona 17 listopada 1989 roku w Pradze. Zorganizowano wówczas legalną uroczystość upamiętniającą wydarzenia z listopada 1939 roku, kiedy to studencki protest przeciwko niemieckim okupantom zakończył się zamknięciem uczelni i egzekucją przywódców buntu. W obchodach niespodziewanie wzięło udział kilkadziesiąt tysięcy osób. Zgromadzenie przerodziło się w antykomunistyczną manifestację, którą brutalnie rozpędzono. Kilkaset osób pobito, rozeszła się także pogłoska o ofierze śmiertelnej. Setki młodych ludzi trafiło do aresztów.

Następnego dnia ogłoszono siedmiodniowy strajk studencki. Domagano się ukarania winnych brutalnej pacyfikacji, ustąpienia dotychczasowych władz i podjęcia negocjacji ze społeczeństwem, które wezwano do strajku generalnego. Protest stopniowo rozszerzał się na kolejne miasta. 19 listopada doszło do kolejnej manifestacji w Pradze, powstał studencki komitet koordynacyjny oraz główna struktura opozycyjna „aksamitnej rewolucji” - Forum Obywatelskie (Občanské fórum, OF) na czele z Vaclavem Havlem. Nazajutrz w Bratysławie powołano słowacki odpowiednik OF, Społeczeństwo Przeciwko Przemocy (Verejnost proti násiliu, VPN). Obie te

organizacje odegrały nie tylko wiodącą rolę w przemianach jesieni 1989 roku, ale także stały się wiodącymi siłami politycznymi w obu częściach Czechosłowacji po upadku systemu komunistycznego.

20 listopada na ulicach Pragi manifestowało już 200 tysięcy osób, kolejne 40 tysięcy demonstrowało w Brnie, do mniejszych zgromadzeń doszło w Bratysławie i Ostrawie. Następnego dnia komunistyczny premier Ladislav Adamec przyjął przedstawicieli OF, jednakże wyraźnie stwierdził, że przedmiotem negocjacji nie może być zmiana prezydenta (wciąż był nim Gustav Husak), ani zmiana ustroju. W tej sytuacji doszło do kolejnych demonstracji, opozycja poparła studencki apel o wzięcie udziału w dwugodzinnym strajku generalnym 27 listopada 1989 roku. Tymczasem rozszerzał się strajk studencki, bunt dotarł także do głównej tuby państwowej propagandy - telewizji. Zmian nie była w stanie powstrzymać spóźniona manifestacja siły - postawienie wojska w stan gotowości oraz telewizyjne przemówienie ministra obrony.

24 listopada zebrało się plenum Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Czechosłowacji, w trakcie którego ustąpiło całe kierownictwo partii, na czele z dotychczasowym sekretarzem generalnym Milošem Jakešem. Wyrażono także gotowość do przeprowadzenia szeregu reform politycznych, społecznych i gospodarczych.

25 listopada na manifestację Forum Obywatelskiego do Pragi przyjechały delegacje z

całej Czechosłowacji. Szacuje się, że w centrum miasta zgromadziło się aż osiemset tysięcy ludzi. Do uczestników zgromadzenia, które po raz pierwszy na żywo transmitowała telewizja, przemawiali m.in. lider Praskiej Wiosny Aleksander Dubczek i Havel. Oceniono, że zmiany w KPCz są niezadowolające i wezwano do dalszych protestów. Wieczorem w telewizji wystąpił nowy sekretarz generalny KPCz, Karel Urbánek, z apelem o budowę „socjalizmu bez błędów”. Premier Adamec zapowiedział zwolnienie więźniów politycznych oraz podjęcie rozmów z Forum Obywatelskim. Późnym wieczorem telewizja nadała także po raz pierwszy wypowiedź V. Havla.

W niedzielę, 26 listopada, doszło do negocjacji delegacji rządowej z przedstawicielami OF. Przedstawiciele opozycji powtórzyli swoje żądania, postanowiono, że rozmowy zostaną wznowione po strajku generalnym. Premier Adamec został zaproszony na kolejną manifestację. Kiedy próbował na niej przemawiać, wspominając swoje obawy związane ze strajkiem, pół miliona ludzi zaczęło skandować „Dymisja, dymisja!”. Premier wysłuchał także dzwonienia kluczami, oznaczającego ostatni dzwonek dla komunistów, które stało się znakiem rozpoznawczym listopadowych manifestacji.

27 listopada w samo południe, mimo podejmowanych do końca akcji dezinformacyjnych StB., rozpoczął się strajk generalny. Przebiegał on pod hasłami „Dość rządów jednej partii” i „Wolne wybory”. Stał się cały kraj. Miliony ludzi uczestniczyły w wiecach i manifestacjach. Dysponując poczuciem ogromnej

siły, podczas rozmów z rządem 28 listopada Vaclav Havel przedstawił szereg nowych żądań, w tym dymisji rządu oraz zmiany konstytucji. Ponieważ władze nadal nie chciały się na niektóre z nich (zwłaszcza dymisję prezydenta i premiera) zgodzić, studenci przedłużyli do 3 grudnia swój strajk. Punkt ciężkości wydarzeń przeniósł się jednak z ulic, uczelni i fabryk w zacisze politycznych gabinetów, w których opracowywano szczegóły wprowadzanych reform.

29 listopada Zgromadzenie Federalne usunęło z konstytucji zapisy o przewodniej roli partii i powołało komisję do zbadania przebiegu wydarzeń z 17 XI 1989 roku. 3 grudnia nastąpiła rekonstrukcja rządu Adamca, jednakże wciąż nie zadowalała ona opozycji. Wobec groźby ponownego strajku generalnego tydzień później prezydent Husák powołał rząd koalicyjny z udziałem przedstawicieli opozycji. Na jego czele stanął komunista Marián Čalfa (w styczniu wystąpił z KPCz). Natychmiast po powołaniu rządu Husák ogłosił swoją rezygnację z zajmowanego stanowiska. W ten sposób KPCz ostatecznie straciła kontrolę nad przebiegiem wydarzeń. Desygnowani przez nią posłowie Zgromadzenia Federalnego posłusznie wybrali 29 grudnia nowego prezydenta w osobie niedawnego więźnia Vaclava Havla.

W dniach 8-9 czerwca 1990 roku odbyły się wolne wybory, w których zwyciężyły Forum Obywatelskie (w Czechach) oraz Społeczeństwo Przeciw Przemocy (na Słowacji). Już wcześniej zmieniono godło i nazwę państwa, przeprowadzono szereg reform we wszystkich obszarach życia społecznego. Federalizacja

państwa, która dokonała się w kwietniu 1990 roku, nie zapobiegła jednak jego rozpadowi, który dokonał się z dniem 1 I 1993 roku.

Praga, 1968

Aksamitna Rewolucja, Praga, listopad 1989
(Fausto Giaccone/Anzenberger/FORUM)

Aksamitna Rewolucja, Praga, listopad 1989
(Fausto Giaccone/Anzenberger/FORUM)

Aksamitna Rewolucja, Praga, Plac Wacława,
listopad 1989 (Fausto Giaccone/Anzenberger/FORUM)

Aksamitna Rewolucja, Praga, listopad 1989

Aksamitna Rewolucja, Praga, Plac Wacława, listopad 1989 (Fausto Giaccone/Anzenberger/FORUM)

Popularne jesienią '89 hasło głosiło, że upadek komunizmu w Polsce trwał 10 lat, na Węgrzech 10 miesięcy, w NRD 10 tygodni, w Czechosłowacji 10 dni (NAF Dementi/FORUM)

Zobacz również

[Historia](#)

[Kalendarium](#)

[Dokumenty](#)

[Galeria](#)

[Multimedia](#)

[Czytelnia](#)

[Linki](#)